

24. Nye J. S. Soft power: the means to success in world politics / J. S. Nye. – New York: Public affairs, 2004. – 175 p.

25. Wendt A. Social theory of international politics / A. Wendt. – Cambridge: Cambridge University press, 1999. – 429 p.

26. Kaarbo J. Global politics / J. Kaarbo, J. L. Ray. – Wadsworth: Cengage learning, 2011. – 590 p.

27. Levjasch I. J. Globalnyj mir i geopolitika: kulturno-civilizacionnye izmerenije. V 2 kn. / I. J. Levjasch. – Minsk: Belarus. Navuka, 2012. – Kn.1.– 495 s.

28. Keohane R. O. Power, interdependence and the informational age / R. O. Keohane, J. S. Nye // Little R. Perspectives on world politics / R. Little, M. Smith. – London: Routledge, 2006. – P.207–216.

29. Slobodian N. V. Spolucheni Shtaty Ameryky ta Rosijska Federatsiia v Perskij zatotsi: Soyuznyky–Supernyky / N. V. Slobodian. – K.: OOO “Polihraf plyus”, 2014. – 394 s.

30. Zobnyj A. V. Informatsyonnaia syla v mezhdunarodnoj politike: osnovy analiza / A. V. Zobnyj // Prostranstvo i vremia v mirovoj politike i mezhdunarodnykh otnosnieniih: materialy 4 konventa RAMY. V 10 t. / pod red. A. Yu. Melvilija; Ros. assotsyatsiia mezhdunar. issledovanij. – M.: MGIMO–Universitet, 2007. – S.50–59.

31. Fediakin A. V. Soderzhanie i strukturnie komponenti obraza gasudarstva / A. V. Fediakin [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://new.philos.msu.ru/uploads/media/21_Fedjakin_A_V_Soderzhanie_i_strukturnye_komponentyobraza_gosudarstva.pdf

32. Sovrimennaia viravaia politika: Prikladnoj analiz / Otv. red. A. D. Bogaturov. – M.: Aspekt Press, 2009. – 588 s.

33. Komleva N. A. Ideologicheskaja mosch geopoliticheskogo aktora: suschnost, struktury, rossijskaja praktika / N. A. Komleva, G. Sajmons, D. L. Strovskij // Gumanitarnyj vektor. – 2010. – №3 (27). – S.167–177.

34. Cigankov P. A. Politicheskaja sociologija mezhdunarodnykh otnoschenij / P. A. Cigankov. – M.: Radiks, 1994. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/cugan/09.php

35. Kegley C. W. World politics: trend and transformation / C. W. Kegley, S. L. Blanton. – Memphis: University of Memphis, 2012. – 670 p.

36. Carey R. Power / R. Carey // Salmon T. C. Issues in international relations / T. C. Salmon, M. F. Imber. – London: Routledge, 2008. – P.61–73.

37. Nordstrom K. Shadows of war: violence, power and international profiteering in the twenty-first century / K. Nordstrom. – Berkeley: University of California press, 2004. – 293 p.

38. Koivisto M. Normative state power in international relations / M. Koivisto. – Oxford: Oxford University press, 2012. – 210 p.

39. Glamazda A. Voennaja sila kak osnovnoj strukturnyj element voennoj bezopasnosti belorusskogo gosugarstva / A. Glamazda // Zhurnal mezhdunarodnogo prava i mezhdunarodnykh otnoschenij. – 2012. – №4. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://evolutio.info/content/view/2004/232/>

40. Mattern J. B. The concept of power and the (un)discipline of international relations / J. B. Mattern // Reus–Smit C. The Oxford handbook of international relations / C. Reus–Smit, D. Snidal. – Oxford: Oxford university press, 2008. – P.691–697.

41. Brown C. Understanding international relations / C. Brown, K. Ainley. – Houndmills: Palgrave Macmillan, 2005. – 294 p.

42. Keohane R. O. Power and governance in a partially globalized world / R. O. Keohane. – London: Routledge, 2002. – 298 p.

43. Nossal K. R. Lonely Superpower or Unapologetic Hyperpower? Analyzing American Power in the Post–Cold War Era / K. R. Nossal. – Western Cape, 1999. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://post.queensu.ca/~nossalk/papers/hyperpower.htm>

Rohovyk O. D., PhD student of Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine, Lviv), ole-rogovik@yandex.ru

Theoretical aspects of “power of the state” determination in international relations

This article aims to create theoretical and empirical basis for suggesting a way to work out a single methodological approach and design metatheoretical construction while trying to solve scientific issues in “power of the state” determination in international relations.

This article outlines the main theoretical approaches to mathematical calculation of the power of states while examines the essence of its structural components as well as scientific dilemmas that arise in the context of making a unified methodological approach and design metatheoretical construction to determine the power of states in international relations.

Despite the fact that the formation of a single universal objective methodological approach and metatheoretical construction is too difficult in the short run, it is

necessary to consider the formation of clear directions towards further research in the theory of power, which will sufficiently increase the chances of the scientific community to develop appropriate common approach. While trying to pursue these purposes, science of international relations lacks many aspects of theoretical development in particular: single methodological approach to the concept of “power” and the constituent elements of this phenomenon; single mathematical formula for determining separate internal (economic, military, political, informational, soft) power and similar structural components of the external power; and thus a single formula of power; mathematical model that explains the relationship between the structural components of states power in international relations; unified theory definition of “state influence” and consideration of these areas in the general power formula; theory of fixed and variable factors that determine the transformation of international relations; theories, that examine the influence of trends within the dilemma of participants’ power subjectivity in international relations and the interdependence between the strengths of various actors in international relations.

Keywords: the power of the state, the relations of power, formula “power of the state” determination, behavioral revolution, soft power, the theory of international relations.

Роговик А. Д., аспирант, Львовский национальный университет им. Ивана Франка (Украина, Львов), ole-rogovik@yandex.ru

Теоретические аспекты определения силы государств в международных отношениях

Статья направлена на создание теоретико-эмпирических оснований для формирования пути по выработке единого методологического подхода и метатеоретической конструкции по решению научных проблем в определении силы государств в международных отношениях.

В статье обозначены основные теоретические подходы к математическому расчету силы государств и определению сущности ее структурных компонентов, а также научных дилемм, возникающих в контексте выработки единого методологического подхода и метатеоретической конструкции по определению силы государств в международных отношениях.

Несмотря на то, что формирование единого универсального объективного методологического подхода и метатеоретической конструкции представляется слишком сложным в ближайшей перспективе, предложены четкие направления дальнейших научных исследований в теории силы, которые значительно улучшают шансы научного сообщества на выработку соответствующего единого подхода.

Ключевые слова: сила государства, отношения силы, формула определения силы государств, бихевиористическая революция, мягкая сила, теория международных отношений.

* * *

УДК 323.21

Ханстантинов В. О.

доктор політичних наук, доцент, завідувач кафедри економічної теорії і суспільних наук, Миколаївський національний аграрний університет (Україна, Миколаїв), khanstantinov@mail.ru

Лояльність як умова консенсуальної комунікативної культури

Визначено сутність лояльності, охарактеризовано її значення в системі відносин “громадянин – влада”. Висвітлено її роль для консолідації соціально-політичних суб’єктів з різноспрямованими цілями в ім’я загальносуспільних інтересів. Виділено різні типи лояльності і висвітлено особливості демократичної лояльності. З огляду на досвід західних демократій визначено змістовий і смисловий зв’язок лояльності зі свободою, рівністю, справедливістю, законністю. Наголошено на необхідності для влади виступати носієм та захисником зазначених цінностей, що і виступає найбільш потужним чинником зміцнення лояльності до неї.

Проаналізовано феномен комунікативної культури. Вказано на властивий демократії органічний зв’язок лояльності і комунікативної культури. Окреслено значення консенсуальної комунікативної культури як чинника консолідації суспільства, що затребувано завданнями політичної модернізації та зумовлено необхідністю подолання кризи в Україні. Розглянуто деякі ключові напрями формування лояльності та комунікативної культури на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

Ключові слова: лояльність, комунікативна культура, консенсус, демократія, політична модернізація, влада, держава.

Особливістю сучасного етапу суспільного розвитку, важливою передумовою результативної діяльності різноманітних суб’єктів у політичному просторі є така комунікативна культура, яка сприяє поєднанню їхніх зусиль у розв’язанні складних, суперечливих за своєю

природою проблем, в яких відбиваються їх несхожі потреби, що й зумовлює прагнення до досягнення протилежних цілей. У зв'язку з цим слід звернути особливу увагу на те, що як у межах конкретного соціуму, так і на рівні міжнародного співтовариства завжди існують такі загальні інтереси, в реалізації котрих об'єктивно мають бути зацікавлені всі відповідальні актори.

Усвідомлення цього факту передбачає необхідність в опануванні ними консенсуальної комунікативної культури, що, зі свого боку, вимагає від кожного з ключових учасників політичного процесу такої риси як лояльність. Вказана обставина актуалізує теоретичні розвідки феноменів лояльності і комунікативної культури. До їх аналізу звертались у своїх працях такі вчені, як О. Андрущенко, О. Бабкіна, В. Бебик, М. Кармазіна, В. Кремінь, М. Лазарев, М. Михальченко, Г. Почепцов, Ф. Рудич, С. Сарновська, А. Тігаренко, В. Якушик та інші. Проте, з нашого погляду, феномен лояльності сприймається неоднозначно, недооцінюється її роль як необхідної умови комунікативної культури, значення її консенсуального потенціалу для консолідації суспільства навколо соціоконструктивних державотворчих завдань. Висвітлення даного аспекту зумовило мету і завдання, які поставив автор в даній роботі.

Поняття “лояльність” означає відданість, прихильність соціального суб'єкта до когось або до чогось. Ряд авторів в основу визначення лояльності поклали визнання громадянином чинних законів, перебування в межах законності, в окресленому “правовому полі”, вміння дотримуватися встановлених норм, правил, вимог та настанов влади, здатність громадянина до самоорганізації через підпорядкування своєї поведінки чинним законам держави [1, с. 13]. Цей підхід виражає переважно зовнішній формальний бік у відношенні одного суб'єкта до іншого, у даному разі – громадянина до влади, не торкаючись при цьому мотивів такої прихильності.

Дещо інше розуміння властиве тим авторам, хто характеризує лояльність в контексті обоюдної відносин в системі “громадянин – влада” і наголошує, що по суті це двоєдиний процес внутрішньої взаємодії соціально-політичних сил, здатних задля загальносуспільних інтересів знаходити прийнятні шляхи розв'язання постійно виникаючих проблем і суперечностей [2, с. 3]. Як видно, даний підхід акцентує увагу на внутрішній мотивації прояву громадянином своєї відданості. Таке розуміння нам уявляється більш продуктивним, перспективним і тому зупинимось більш детально на його аналізі.

Передовсім підкреслимо, що лояльність не виникає на пустому місці і не існує сама по собі, а є відображенням у свідомості і в поведінці індивіда його становища у політичного організованому середовищі, в системі забезпечуваних від імені держави на конкретний час і конкретними персонами у владі прав і суб'єктивної оцінки ним покладених на нього обов'язків з огляду на актуальні соціально-історичні обставини. Лояльність врешті-решт віддзеркалює рівень задоволеності функціонуванням політичної системи, оцінку громадянином її здатності адекватно

реагувати на вхідні імпульси від різних сфер суспільства.

Лояльність можна розглядати і як системну якість, що забезпечує цілісність і функціональність владних відносин. Без і поза лояльності абсолютно неможливо уявити, яким чином рішення будуть повно і послідовно втілюватися в життя. Рівень і стан лояльності громадянина до влади є умовою ефективності дій самої влади, особливо за умов демократії.

Оскільки державно організоване життя в суспільстві являє собою певного роду угоду між тими, хто управляє, і тими, хто підкорюється цій зовнішній волі, то в лояльності до влади ми знаходимо вираз довіри людей до правителя і до правління (і як такого, і як конкретно репрезентованого певною особистістю з певною діяльністю та програмою).

Лояльність до влади також виражає відчуття причетності індивіда до політичного життя, здатності впливати на перебіг подій, а значить, і усвідомлення ним своєї частки відповідальності за збереження та зміцнення фундаментальних засад державно-політичного устрою. По мірі зміцнення позицій демократії, по мірі все більшого визнання основоположних прав і свобод людини стає все більш очевидною і впливовою така тенденція – міцніша і динаміка прогресивних зрушень у розвитку держави зумовлюються роллю активного людського чинника. Входження мільйонів пересічних громадян в якість небайдужих політичних акторів, свідками чого ми ставали останнім часом в різних куточках планети, виносить на поверхню такий тип правління, для якого життєво важливою, аби існувати і діяти, є масова підтримка головних цілей, напрямків і ціннісних орієнтирів діяльності.

В основі лояльності як складного і багатовимірного феномену можуть бути різні мотиваційні підстави, в тому числі страх перед владою, сліпа віра в неї, спричинена неспроможністю людини раціонально сприймати суспільно-політичну ситуацію, внаслідок чого вона некритично засвоює політичні міфи, стереотипи, рекламно-агітаційні та пропагандистські обґрунтування влади. З огляду на це ми виділяємо такі типи лояльності, як демократичну, патологічну, маніпулятивну, кожна з яких має ті чи інші стани [3]. Вважаємо, що саме демократичний тип лояльності, атрибутивними характеристиками якого є відношення довіри, солідарності, толерантності, усвідомлення причетності індивіда до політичного життя і відчуття здатності впливати на перебіг подій, а значить, і взаємної відповідальності держави і громадянина за збереження та зміцнення фундаментальних засад державно-політичного устрою, постає як умова і водночас як ознака консенсуальної комунікативної культури.

Демократична лояльність передбачає певне самообмеження особою своєї свободи діяти на власний розсуд. Демократія є вироблений упродовж достатньо історичного часу складний механізм узгодження множини суперечливих приватних та групових інтересів і прагнень, що й дозволяє у підсумку консолідувати і реалізовувати спільну їх волю. Тому демократична лояльність не є синонімом просто відданості владі. Це усвідомлення кожним суб'єктом

свого місяця у системі відносин “панування – підкорення”, за якими складається і функціонує як політико–владна та державна ієрархія, так і вся соціально структурована та диференційована суспільна конструкція. А відтак, лояльна людина буде діяти не як представник натовпу, не під впливом анархістських уявлень про всездозволеність.

Поняття “комунікативна культура” широко вивчається лінгвістами, психологами, етиками. Цілком слушним уявляється таке її розуміння: це “...специфічний прояв соціальної культури, що характеризується “людським виміром” суспільних і міжсуб’єктних відносин і переслідує мету взаємозбагачення індивідів засобами інформаційного обміну, взаємотрансляції знань, розповсюдження позитивного життєвого досвіду спільного існування” [4, с. 9]. Позитивною рисою цього визначення є наголос на об’єктивній взаємозалежності людей і на ролі комунікації як засобу забезпечення їх мирного співіснування та вселюдської солідарності, що спирається на обмін знаннями та досвідом. Така людинотворча, людиновимірна за своєю сутністю і формою комунікація і є комунікативною культурою.

Слід підкреслити, що комунікація між громадянином і владою існує за будь–яких обставин і при будь–якому режимі. Кожен індивід у складі великої множини громадян перебуває як у нормативно визначених, а тому уніфікованих відносинах із владою, так і в специфічних, в яких його конститууються індивідуальні очікування, побажання, претензії стосовно влади, самобутні форми реакції на її дії. Зі свого боку, влада, як правило, розраховує на розуміння її починань, гасел, програм і на обов’язковий мінімум підтримки їх населенням. Влада зацікавлена в залученні якомога більшої кількості громадян для співробітництва, справедливо вбачаючи в цьому і надійну соціальну базу, і джерело власної легітиматії.

Як відомо, консенсуальні політичні культури, одним із елементів і проявів чого виступає відповідного типу комунікативна культура, характеризуються високим рівнем згуртованості громадян навколо ключових цінностей, цілей держави та суспільних ідеалів. Тому носії такого типу культури природним чином схильні виявляти лояльність до самої влади, до політичних орієнтацій правлячого режиму. Відповідно до цього комунікативний простір, принципи та норми його функціонування також зорієнтовані на компромісно–погоджувальний стиль спілкування й міжсуб’єктних взаємодій, на цінності плюралізму і взаємної довіри, на визнанні важливої ролі легітимних процедур, наприклад, громадського дискурсу і на безумовному поважанні правових регламентацій політичного процесу загалом. Все вказане сприяє формуванню лояльності, яка як якісна норма відношення в соціумі, повторюючись у безлічі міжсуб’єктних взаємодій, надає наявній комунікативній культурі консенсуального характеру.

Однак було б помилкою, на наш погляд, у той чи інший спосіб отожднювати лояльність як умову і ознаку консенсуальної комунікативної культури з простим схваленням населенням дій влади, яка на угоду йому орієнтується на популістські рішення. Насправді, в деякого з політичних лідерів іноді

складається враження, що найбільш простим і швидким шляхом до завоювання лояльності людей до власної політичної сили є загравання з ними, особливо коли йдеться про передвиборчі обіцянки. До речі, завдяки цьому на хвилі симпатій електорату до популістських прожектів формується й утримується певний час його лояльність до влади. **Однак рано чи пізно, але її рівень неминуче знижується і це свідчить про**

Розбудова громадянського суспільства в Україні як один з магістральних напрямів його модернізації й наближення до сучасних стандартів цивілізованого світу, має передбачати формування саме демократичного типу лояльності в системі відносин “влада – громадянин”. У зв’язку з цим цікавим і корисним для України може бути підхід американської політичної еліти до цього феномену. У США День лояльності був відзначається з 1921 року. Вже 1 травня 1930 року близько 10 000 учасників мітингу на Юніон–сквер у Нью–Йорку зацентували увагу на значенні патріотизму як чинника розвитку і як форми вияву громадянином своєї лояльності. За президентства Д. Ейзенхауера у 1955 році відзначення цієї події набуло офіційного статусу – Дня лояльності, до чого пізніше додали також його другу назву – Дня законності [5, с. 46].

18 липня 1958 року Конгрес постановив відзначати 1 травня кожного року як День лояльності, щоб сприяти лояльності і любові до Батьківщини. Влада закликала вивішувати прапор Сполучених Штатів на всіх урядових будівлях в День лояльності, проводити відповідні церемонії в школах та інших відповідних місцях [6].

Президент Б. Обама 1 травня 2013 року видав спеціальний Декрет стосовно вшанування “Дня лояльності”, як підтвердження прихильності американців ідеалам “свободи, рівності і справедливості для всіх” [7].

Як бачимо, відзначення Дня лояльності проводиться у нерозривному зв’язку із формуванням патріотизму, громадянськості, законності, відданості основоположним цінностям сучасної цивілізації – свободі, рівності, справедливості. А відтак, передбачається, що саме влада має виступати носієм цих ідеалів, головним провідником їх у суспільство, саме влада повинна захищати їх і усіляко підтримувати громадянське суспільство у найповнішому втіленні їх у життя. Очевидно, що саме така влада і становитиме і об’єкт, і суб’єкт демократичної лояльності, що стимулюватиме консолідацію вітчизняного суспільства і допомагатиме просуванню його шляхом модернізації.

Варто пам’ятати, що без мінімуму лояльності фактично унеможливується комунікація у форматі спрямованої на загальнонаціональні інтереси конструктивної співпраці влади і опозиції, держави і суспільства у процесі втілення в життя внутрішньої і зовнішньої політики держави. Саме демократична лояльність утримує політичних акторів і насамперед опозиційні сили в тих межах, коли природна боротьба ідей, програм, лідерів не переростає у руйнацію держави, її інституцій та законних повноважень щодо збереження конституційного устрою, соціально–політичної стабільності і відповідальності перед людьми за забезпечення їхніх прав і свобод.

Розвиток лояльності до влади за умов демократії здійснюється через зміцнення довіри громадян до неї, а міра цієї довіри сьогодні значною мірою залежить від того, наскільки демократичним є визначене й дотримуване державою співвідношення обов'язків та прав і свобод громадян. Така діяльність особливо важлива у наш час, коли на порядку денному держави стоїть питання захисту її незалежності та рішучого просування в економічному, соціальному, інших напрямках євроінтеграційним шляхом.

В умовах глибоких суспільних трансформацій і неминучих життєвих труднощів актуалізується питання про забезпечення прав і свобод всіх народів, в тому числі і в першу чергу, представників етнічних, мовних, конфесійних, культурних меншин, прав і свобод кожної окремої особистості, про відповідність політики української держави сучасним європейським стандартам. Відтак формування лояльності потребує радикальної зміни в управлінні державою, його децентралізації, надання регіонам значних повноважень і наділення їх необхідними фінансово-матеріальними ресурсами, наближення функціонування органів місцевого самоврядування до вимог принципу субсидіарності.

Лояльна людина для себе окреслює межі своєї свободи і свідомо дотримується їх. Тому громадянське суспільство постає як інституціональний формат, що сприяє такому усвідомленню і надає певних схем та гарантій для послуговування свободою кожним, в тому числі і свободою маніфестації власної підтримки влади.

Щойно вказана обставина має надзвичайно важливе значення для України. Для формування в ній стабільного політичного порядку, високого рівня самосвідомості громадян, які мають можливість адекватно та реально оцінювати діяльність політичної та державної влади, для забезпечення перспективи її просування шляхом наближення до європейських стандартів, нам потрібна цивілізована за своїми формами прояву лояльність до влади.

Вище ми вже підкреслювали, що західна політична думка припускає навіть синонімізацію поняття лояльності і законності. Врешті-решт, лояльна людина свідомо прагне виконувати вимоги закону, адже саме у такий спосіб вона здатна символізувати власну підтримку влади і своєї держави. З іншого боку, формування правової держави, забезпечуючи рівність всіх перед законом, надаючи йому статусу головного регулятора суспільних протиріч, розширюючи сферу самоуправління вільних громадян – громадянське суспільство і утворюючи якнайкращі умови для плідної взаємовигідної співпраці між ним і державою, зводить до мінімуму ситуації, за яких влада безпосередньо управляє людиною і скеровує її думки та дії. Розширюючи межі людської свободи, скорочуючи відчуження від влади і держави, правова держава сприяє лояльності більшості пересічних громадян.

Отже, лояльність до влади є віддзеркаленням змістовно наповненого, функціонально повноцінного, соціоконструктивного відношення в системі “громадянин – влада”, завдяки чому забезпечуються суспільно-політична стабільність і прогнозованість політичного життя, утворюються більш сприятливі умови для реалізації відповідальними політичними силами своїх програм і передвиборчих обіцянок.

Лояльність виступає необхідною умовою комунікативної культури. Вона допомагає консолідувати суспільство заради досягнення Загального блага як виразу тих загальнонаціональних інтересів, в яких зацікавлені всі верстви населення і в цьому полягає значення її як консолідуючого чинника для успішної реалізації соціоконструктивних державотворчих завдань, що стоять як актуальні на порядку денному політичної модернізації.

Список використаних джерел

1. Титаренко А. В. Політична лояльність як детермінанта забезпечення політичного порядку та стабільності держави: автореф. дис... канд. політ. наук: спец. 23.00.02 “Політичні інститути та процеси” / А. В. Титаренко. – Одеса, 2007. – 19 с.
2. Лазарев М. В. Политическая лояльность как фактор стабильности государства: автореф. дис... докт. полит. наук: спец. 23.00.02 “Политические институты, этнополитическая конфликтология, национальные и политические процессы и технологии” / М. В. Лазарев. – М., 2004. – 61 с.
3. Ханстантинов В. О. Політична лояльність і роль еліти в її формуванні / В. О. Ханстантинов // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – Вип.15. – С.60–66.
4. Сарновська С. О. Сучасна соціальна комунікативна культура (філософсько-методологічний аналіз): автореф. дис... канд. філос. наук. 09.00.03 / С. О. Сарновська. – К., 2000. – 18 с.
5. Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. Випуск 4. Предметно-тематична частина: П–Я / Відп. ред. М. М. Варварцев. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2013. – 357 с.
6. Loyalty Day in United States [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.timeanddate.com/holidays/us/loyalty-day>
7. Presidential Proclamation – Loyalty Day, 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/04/30/presidential-proclamation-loyalty-day-2013>

References

1. Tytarenko A. V. Politichna loyalnist yak determinanta zabezpechennya politichnogo porjadku ta stabilnosti v derzhavi: avtoref. dis... kand. polit. nauk: spec. 23.00.02 “Politichni instituty ta processy” / A. V. Tytarenko. – Odessa, 2007. – 19 s.
2. Lazarev M. V. Politicheskaya lojalnost kak faktor stabilnosti gosudarstva: avtoref. dis... doct. polit. nauk: spec. 23.00.02 “Politicheskie instituty, etnopoliticheskaya konfliktologiya, nacionalniye i politicheskie processy i tekhnologiyi” / M. V. Lazarev. – M., 2004. – 61 s.
3. Khanstantinov V. O. Politichna loyalnist i rol elity v iyi formuvanni / V. O. Khanstantinov // Naukoviy chasopis Nacionalnogo pedagogichnogo universitetu imeni M. P. Dragomanova. Seria 22. – K.: Vid-vo NPU im. M. P. Dragomanova, 2014. – Vyp.15. – S.60–66.
4. Sarnovska S. O. Suchasna socialna komunikativna kultura (filosofsko-metodologichniy analiz): avtoref. dis... kand. philos. nauk: spec. 09.00.03 “Socialna filosofiya ta filosofiya istoriyi” / S. O. Sarnovska. – K., 2000. – 18 s.
5. Ukraina v mizhnarodnih vidnosinah. Enciklopedichniy slovnick-dovidnick. Vipusk 4. Predmetno-tematichna chastina: P–Ya / Vidp. red. M. M. Varvarcev. – K.: In-t istoriyi Ukrainy NAN Ukrainy, 2013. – 357 s.
6. Loyalty Day in United States [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.timeanddate.com/holidays/us/loyalty-day>
7. Presidential Proclamation – Loyalty Day, 2013. [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/04/30/presidential-proclamation-loyalty-day-2013>

Hanstantinov V. O., Doctor of Political Science, Associate Professor, Head of Economic Theory and Social Sciences Department Mykolayiv State Agrarian University (Ukraine, Mykolaiv), khanstantinov@mail.ru

Loyalty as a condition of consensual culture of communication

The essence of loyalty is analyzed and its value concerning the relationship “citizen – government” is characterized. Its role as a factor that can consolidate different social and political actors with dissimilar goals in the name of national interests is defined. Distinguish between different types of loyalty and highlight features of democratic loyalty are analyzed. Drawing on the experience of Western democracies it is found that there is a meaningful and semantic connection between loyalty and freedom, equality, justice, law. It is stressed the need for the government

to act as a medium and consistent defender of these values. In such a way the government can do its best to strengthen loyalty to itself.

The phenomenon of communicative culture is analyzed. It is pointed that there is connection between loyalty and communicative culture in a democracy. Importance of consensual communicative culture as a factor that can consolidate our society is emphasized. It is necessary to provide because of problems of political modernization and to overcome the crisis in Ukraine. Some of the key areas of creating loyalty and communicative culture at the present stage of development of the Ukrainian society are described.

Keywords: loyalty, communicative culture, consensus democracy, political modernization, the power, state.

Ханстантинов В. А., доктор политических наук, доцент, заведующий кафедрой экономической теории и общественных наук, Николаевский национальный аграрный университет (Украина, Николаев), khanstantinov@mail.ru

Лояльность как условие консенсуальной коммуникативной культуры

Характеризуется сущность лояльности и её значение в системе отношений "гражданин – власть". Освещена её роль для консолидации социально-политических субъектов, имеющих разнонаправленные цели, во имя общенациональных интересов. Выделены различные типы лояльности и освещены особенности демократической лояльности. С учетом опыта западных демократий определена содержательная и смысловая связь лояльности со свободой, равенством, справедливостью, законностью. Подчеркнута необходимость для власти быть носителем и защитником указанных ценностей, что и является наиболее сильным фактором укрепления лояльности к ней.

Анализируется феномен коммуникативной культуры. Указывается на присущую демократии органическую связь лояльности и коммуникативной культуры. Подчеркивается значение консенсуальной коммуникативной культуры как фактора консолидации общества, что вытекает из задач политической модернизации и обусловлено необходимостью преодоления кризиса в Украине. Рассмотрены некоторые ключевые направления формирования лояльности и коммуникативной культуры на современном этапе развития украинского общества.

Ключевые слова: лояльность, коммуникативная культура, консенсус, демократия, политическая модернизация, власть, государство.

* * *

УДК 001::167/168[327]

Чеканов В. Ю.

кандидат исторических наук,
доцент кафедры политологии, социологии и права,
Национальный университет харчових технологій
(Україна, Київ), vsvid71@mail.ru

ФОРМУВАННЯ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ ПОЛІТОЛОГІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

На прикладі історії розвитку політології міжнародних відносин як складової політичної науки розглядається питання про особливості формування наукового дискурсу гуманітарних дисциплін в міждисциплінарних областях, де об'єкт дослідження традиційно поділяється між декількома різними дисциплінами. Також ставиться питання про критерії міждисциплінарного розмежування між політологією та теорією міжнародних відносин. Основний висновок статті полягає в констатації суттєвих дискурсивних розбіжностей між обома дисциплінами, що призвели, у випадку політології міжнародних відносин, до зменшення її місця в загальному обсязі дисципліни.

Ключові слова: політологія, міждисциплінарна область, дискурс, політична сфера.

Сучасні суспільно-політичні науки характеризуються присутністю в них тенденцій, прояви яких викликають думку про їхню методологічну недосконалість. Це явно суперечить амбіціям цих наук стосовно всеохоплюючого пояснення політичних реалій. А саме, вони нерідко відзначаються взаємною нерозчленованістю предметів дослідження. Наприклад, історичні науки в частині, що стосується новітньої історії, не просто перетинаються з дисциплінами, що вивчають політичні, економічні та соціальні процеси на матеріалі сучасних суспільства та держави, але й часто поділяють з ними один нерозмежований об'єкт дослідження на невизначених засадах. При цьому

жодна суспільно-політична дисципліна "не бачить" цього факту, не фіксує його наявності, не постулює самої можливості його впливу і розвивається без його урахування. Недосконалість, таким чином, трактується як досконалість, проте не припиняє існувати де-факто.

Як писав видатний французький політолог Р. Арон, якщо усвідомлення дійсності – це частина самої дійсності, то політика одночасно є і програмою дій, і сферою громадського життя [1, с.511]. Однак, коли одна зі сторін певного явища заснована на невизначених чи навіть хибних засадах, хіба це не має негативного впливу на другу сторону, котру ми визначасмо як складову життя? Відсутність якогось універсального правила, що допомагає встановити розумне застосування правил, веде до неможливості проконтролювати вироблення норм життя як таких. Наука як складова життя відтак не співпадає з наукою як інструментом пізнання [6, с.3–4]. Враховуючи сказане вище, зробимо припущення, що причиною цього є недосконалість інструменту. Розгляд цієї ситуації і складає головну проблему даної розвідки.

Неподільність предметів дослідження суспільно-політичних наук має декілька очевидних наслідків. Зокрема, інтегрований погляд на політичні реалії так і не може сформуватися. В принципі, це явище було помічене значно раніше. Відомий британський філософ К. Поппер писав про історичні науки, що немає "історії людства" як такої, але є безмежна кількість історій різних аспектів життя. Єдиним засобом їх впорядкування і використання є обрання "історією людства" однієї з них, а саме, історії політичної влади, тому що вона впливає на всіх людей [13, с.293]. Однак такого обрання недостатньо для подальшого функціонування дисципліни, оскільки залишається питання про відносини між наукою та досліджуваним нею об'єктом. Акценти всередині цього об'єкту в силу невизначеності розставляються довільно і можуть залежати лише від співвідношення різних методів, які та чи інша дисципліна не обирає свідомо, а використовує відповідно до стандартів мислення та мовлення (наприклад, гуманітарні дисципліни як такі тяжіють не до квантифікаційних, а до кваліфікаційних методів) [14, №3, с.68–73]. Межі об'єкту, поділеного між декількома дисциплінами, кожна з них теж часто визначає довільно, без урахування доробку суміжних дисциплін. Така невизначеність веде до того, що кожна з цих дисциплін до певної міри "розвивається" в зонах перетину з суміжними, бо замість досягнення науково достеменного, точного результату своїми власними засобами, вона нерідко посилається на результати, отримані в ході досліджень цих зон представниками суміжних дисциплін. При цьому питання про підстави для некритичного прийняття цих результатів та можливість несуперечливої інкорпорації їх до описової частини іншої дисципліни взагалі не ставиться.

Не складно передбачити, що це веде до методологічної плутанини, і так само прогнозованим є висновок про те, що методологічна плутанина часто супроводжує формування об'єкту наукової дисципліни на ранній стадії її існування.

Красномовним прикладом такої плутанини є ситуація в дослідженні функціональних процесів у сфері міжнародних відносин, що поступово склалася